

2. Красковська О. Л. Навчання старшокласників загальноосвітніх шкіл моделей комунікативної поведінки британців: Дис. ... канд. пед. наук / Наук. кер. канд. пед. наук, проф. Н. К. Скляренко: 13.00.02 / О. Л. Красковська. — К.: КНЛУ, 2006. — 173 с.
3. Кузьменко Ю. В. Методика формування соціокультурної компетенції учнів основної школи в процесі навчання англійського діалогічного мовлення: Дис. ... канд. пед. наук, 13.00.02 / Наук. кер. д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва / Ю. В. Кузьменко. — К.: КНЛУ, 2007. — 159 с.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. — Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під кер. С. Ю. Ніколаєвої. — К.: Ленвіт, 2002. — 328 с.
5. Сафонова В. В. Культуроведение в системе современного языкового образования // Иностранные языки в школе. — 2001. — № 3. — С. 17–23.
6. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іноземної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: Навчальний посібник / О. Б. Тарнопольський. — К.: ІНККОС, 2006. — 248 с.
7. Шукліна С. І. Методика контролю сформованості англійської соціокультурної компетенції в рецептивних видах мовленнєвої діяльності майбутніх вчителів: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. — К., 2006. — 159 с.
8. Evans V., Edwards L. Upstream Advanced C1. Student's Book. — Newbury: Express Publishing, 2003. — 256 p.
9. ОВЧАРУК О. Компетенції як ключ до оновлення змісту освіти. Available: <http://www.reffond.ru>.

Тамара ЛІСІЙЧУК

КОМПЛЕКСНА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ІНОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ У ЧИТАННІ

У статті розглядається питання врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів у процесі формування іноземної комунікативної компетенції. Аналізуються види індивідуалізації та їх вплив на розвиток та удосконалення навичок і вмінь читання.

Як відомо, ефективність навчання іноземної мовленнєвої діяльності визначається сукупністю об'єктивних і суб'єктивних факторів. До перших факторів, що впливають на процес формування іноземної компетенції студентів у читанні, відносяться дидактичні особливості цього виду мовленнєвої діяльності. Що стосується суб'єктивних факторів, то до них прийнято відносити індивідуально-психологічні особливості студентів, рівень сформованості яких значною мірою впливає на успішність оволодіння читанням.

Метою статті є обґрунтування необхідності комплексної індивідуалізації процесу навчання читання, а також визначення конкретних шляхів її реалізації.

З цією метою необхідно дати визначення терміна «індивідуалізація». В методиці навчання іноземних мов індивідуалізація розглядається як цілісна система, що охоплює всі сторони та етапи навчально-виховного процесу, а також передбачає комплексне врахування і цілеспрямований розвиток компонентів кожної із підструктур психологічної структури індивідуальності студента, які здійснюють значний вплив на якість оволодіння іноземною комунікативною компетенцією [5, 250]. А оскільки діяльність читання глибоко індивідуальна і залежить від загального рівня підготовки студента, сформованості його знань, навичок і вмінь, процес навчання цього виду мовленнєвої діяльності повинен бути максимально індивідуалізованим [1, 220].

Принцип індивідуалізації трактується в дидактиці як один з основних принципів, що базується на діалектиці загального, особливого та одиничного, типового й індивідуального, абстрактного і конкретного у пізнанні і розвитку особистості. Вітчизняна дидактика визнає, що в умовах однакового навчання всіх студентів відбувається небажане нівелювання їх знань, тоді як у різних студентів є різні пізнавальні можливості і різний рівень розвитку розумових здібностей. Тому, на думку Т. Ільїної, принцип індивідуалізації повинен сприяти стимулюванню інтересів одних студентів до більш глибокої роботи при обов'язковому доведенні інших до загального, визначеного програмою, рівня [2, 236].

Що стосується навчання іноземних мов у мовному ВНЗ, цей принцип конкретизований у дослідженні С. Ніколаєвої. На її погляд, індивідуалізація процесу формування іноземної комунікативної компетенції студентів має становити динамічно функціонуючу систему, яка охоплює всі етапи навчального процесу і передбачає реалізацію взаємозумовлених дій

викладача і студента на основі врахування особливостей чотирьох підструктур психологічної структури індивідуальності (ПСІ) студента [6, 372].

Перша підструктура (за К. К. Платоновим) включає спрямованість ПСІ і складається з наступних компонентів: нахилів, бажань, інтересів, ідеалів, світогляду, переконань та мотивів. Без сумніву, знання та врахування всіх компонентів спрямованості індивідуальності має важливе значення для успішного оволодіння читанням іноземною мовою. Однак, на думку психологів і методистів, особливу увагу при формуванні іншомовної компетенції студентів у читанні треба приділяти таким властивостям індивідуальності студента, як мотиви й інтереси. Оскільки мотивація за своєю природою динамічна, то вона може стати об'єктом формування і керування з боку викладача [3, 26]. Отже, завданням *мотивуючої* індивідуалізації є врахування системи мотивів при оволодінні студентом іншомовною компетенцією у читанні, а також цілеспрямоване формування у кожного студента нових, складніших і поки що відсутніх у нього видів мотивації [5, 254].

Друга підструктура — це індивідуальний досвід студента, що охоплює наступні компоненти: знання, навички і вміння. Залежність успішності оволодіння читанням від рівня сформованості вказаних компонентів ПСІ студента очевидна. На нашу думку, одним з ефективних засобів, який сприяє вирівнюванню рівня підготовки студентів I курсу з читання, є застосування в навчальному процесі *регулюючої* індивідуалізації. Цей вид індивідуалізації передбачає: 1) визначення початкового рівня сформованості навичок та вмінь читання; 2) розвиток навичок і вмінь читання студентів з недостатнім рівнем підготовки й удосконалення їх у студентів з достатнім рівнем підготовки.

Третя підструктура ПСІ об'єднує такі психічні процеси і якості: пам'ять, емоції, відчуття, мислення, сприймання, почуття, волю. Аналіз літератури з психології та методики навчання іноземних мов свідчить, що найбільш вагомими у процесі оволодіння читанням є наступні психічні процеси якості особистості студента: зорова оперативна пам'ять, словесно-логічне мислення, концентрація уваги. Рівень сформованості зазначених властивостей у студентів I курсу різний, що впливає на успішність навчання читання і вимагає реалізації *розвиваючої* індивідуалізації. Метою розвиваючої індивідуалізації є: 1) визначення початкового рівня сформованості зорової оперативної пам'яті, словесно-логічного мислення та концентрації уваги студентів; 2) розвиток виділених психічних процесів і якостей у процесі навчання читання.

До *четвертої* підструктури ПСІ відносяться такі біологічно зумовлені властивості, як темперамент, стать і вік. Як зазначають психологи, темперамент впливає на індивідуальний стиль діяльності, інакше кажучи, на систему відповідних прийомів і способів виконання діяльності, завдяки якій однакова продуктивність може бути досягнута людьми з протилежними властивостями нервової системи [4, 280]. Водночас аналіз психологічних досліджень показує, що властивості ПСІ студента стать і вік не мають значного впливу на процес навчання іноземної мови загалом і читання зокрема. Отже, формуюча індивідуалізація передбачає: 1) вивчення початкового рівня сформованості індивідуального стилю діяльності студентів; 2) формування індивідуального стилю студентів у процесі навчання читання.

На основі проведеного дослідження впливу основних компонентів чотирьох підструктур ПСІ студента на процес оволодіння читанням вважаємо, що з метою індивідуалізації навчального процесу потрібно враховувати, розвивати та удосконалювати: 1) мотиваційний фактор; 2) навички і вміння читання; 3) зорову оперативну пам'ять, словесно-логічне мислення, концентрацію уваги; 4) індивідуальний стиль діяльності студентів. Індивідуалізація процесу формування іншомовної компетенції студентів у читанні можлива лише за умови вивчення (діагностики) початкового рівня розвитку вказаних індивідуально-психологічних особливостей студентів.

Аналіз різних методик вивчення індивідуально-психологічних особливостей студентів показав, що для діагностики останніх найбільш раціональними є методи анкетування і тестування. По-перше, їх широко та ефективно використовують у психологічних, соціологічних та методичних дослідженнях; по-друге, вони забезпечують кількісну оцінку психологічних характеристик і відносно високу об'єктивність одержаних даних.

Що стосується *мотивуючої індивідуалізації*, то вивченню підлягає рівень розвитку професійно-педагогічної спрямованості студентів I курсу. Ефективним методом вивчення особистісних характеристик студентів вважається анкетування. Проте варто зазначити, що об'єктивність його результатів значною мірою залежить від того, наскільки анкета та процедура її застосування відповідають певним вимогам.

Наведемо основні з них. Анкета повинна мати чітку композицію. Вона включає вступ, основну частину, оцінку результатів. У вступі пояснюється призначення анкети, техніка її заповнення. Атмосфера при проведенні анкетування повинна бути дружелюбною, довірливою, спокійною.

Відповіді на запитання анкети повинні бути не тільки «так» і «ні», а й «не знаю», «не можу сказати» і т. д., що дає респонденту можливість уникнути прямої відповіді. Техніка заповнення анкети та спосіб оцінки результатів мають бути простими та доступними.

Описаним вище вимогам відповідає, на нашу думку, методика анкетування С. Ю. Ніколаєвої, що передбачає письмові короткі відповіді на 60 запитань анкети. Після завершення процедури анкетування викладач оцінює результати за стобальною шкалою: 75–100 балів означають високий рівень професійно-педагогічної спрямованості (достатній для оволодіння професією вчителя англійської мови); 50–75 балів — середній рівень; менше 50 балів – низький рівень, недостатній [8, 6–8].

Вивчення рівня володіння навичками та вміннями читання доцільно проводити за допомогою мовних педагогічних тестів. Це дає можливість опитати всіх студентів відразу за невеликий проміжок часу за однакових умов. Вибираючи тести для визначення рівня сформованості іншомовної компетенції студентів у читанні, ми брали до уваги такі їх характеристики, як надійність (коефіцієнт надійності — 0,92) та валідність (змістова, критеріальна та конструктивна). Для забезпечення змістової валідності запропонованих тестів тексти для читання повинні відповідати вимогам чинної шкільної програми.

Результати кожного із запропонованих тестів оцінюють за стобальною шкалою: 75–100 балів означають високий рівень володіння навичками та вміннями читання; 50–74 бали — середній; менше 50 балів — низький [8, 19–24].

Наступна серія тестів передбачає визначення рівня сформованості зорової оперативної пам'яті, словесно-логічного мислення та концентрації уваги студентів. Аналіз тестів, розроблених фахівцями — психологами та методистами, дав змогу вибрати ті з них, які мають необхідні параметри: високу надійність (0,7) та валідність (змістову, емпіричну, концептуальну) [8, 137–152]. Максимальна кількість балів для кожного тесту — 100. 75–100 балів означають високий рівень розвитку психічних процесів та якостей, 50–74 бали — середній, менше 50 балів — низький.

Вивчення рівня сформованості індивідуального стилю діяльності проводиться на основі використання методу опитування, який пройшов апробацію у методичних та психологічних дослідженнях багатьох науковців (Ю.А. Веденяпін, Т.М. Мазурик, Т.А. Некрасова, С.Ю. Ніколаєва та ін.).

Таким чином, дані, одержані в результаті вивчення індивідуально-психологічних особливостей студентів, дозволяють здійснювати комплексну індивідуалізацію процесу навчання читання. Зокрема, реалізація *мотивуючої* індивідуалізації передбачає спеціальний добір педагогічно спрямованих текстів, основна мета використання яких у навчальному процесі — прищеплювати студентам любов до професії вчителя з перших днів навчання у ВНЗ.

Головним завданням *регулюючої* індивідуалізації є допомогти студентам з недостатнім рівнем підготовки ліквідувати прогалини у рівні сформованості комунікативної компетенції за курс навчання в середньому навчальному закладі й оволодіти навичками та вміннями читання відповідно до вимог чинної програми з англійської мови для вищої школи. Водночас студентів з достатнім рівнем підготовки потрібно оптимально навантажувати.

Мета *розвиваючої* індивідуалізації — допомогти окремим студентам у формуванні психічних процесів і якостей особистості (зорової оперативної пам'яті, словесно-логічного мислення та концентрації уваги) в процесі формування комунікативної компетенції.

Реалізація *формуючої* індивідуалізації полягає у формуванні індивідуального стилю діяльності, який передбачає ознайомлення студентів з графіком роботи на кожен семестр,

вивчення сильних і слабких сторін їхньої нервової системи, розробку рекомендацій щодо формування індивідуального стилю діяльності.

Результати експериментального дослідження, проведеного нами на факультеті іноземних мов Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, дають підставу вважати, що комплексна реалізація мотивуючої, регулюючої, розвиваючої та формуючої індивідуалізації сприяє підвищенню ефективності формування іншомовної комунікативної компетенції студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бим И. Л. Теория и практика обучения немецкому языку в средней школе: Проблемы и перспективы. — М.: Просвещение, 1988. — 256 с.
2. Ильина Т. А. Педагогика: Курс лекций. Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. — М.: Просвещение, 1984. — 496 с.
3. Именитова И. П. Динамика мотивации учебной деятельности взрослых // Вопросы психологического обоснования обучения иностранным языкам: Сб. науч. тр. / Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз. им. М. Тореза. — 1982. — Вып. 187. — С. 19–26.
4. Мерлин В. С. Вопросы теории темперамента. — Пермь, 1974. — 280 с.
5. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. — Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. — К: Ленвіт, 2002. — 328 с.
6. Николаева С. Ю. Основы индивидуализации процесса обучения иностранному языку в языковом педагогическом вузе: Дисс. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. — К., 1988. — 487 с.
7. Платонов К. К. Структура и развитие личности. — М.: Наука, 1986. — 225 с.
8. Тести для всіх, хто вивчає іноземні мови / Укладачі: Артемчук Г. І., Ніколаєва С. Ю. та ін. — К.: Ленвіт, 2003. — 168 с.

Галина ДІДУК-СТУП'ЯК

ІННОВАЦІЙНІ СКЛАДОВІ ІНТЕРАКЦІЇ РІЗНОТИПОВИХ АСПЕКТІВ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті узагальнено теоретичні питання особистісно зорієнтованого навчання в загальноосвітніх навчальних закладах на сучасному етапі; уточнено колективні та групові технології опрацювання навчального матеріалу як активних елементів лінгводидактичного процесу інтеракції різнотипових підходів до вивчення української мови в основній ланці школи.

Розробка теорії особистісно зорієнтованого навчання — одна з актуальних проблем у лінгводидактиці. Вона багатоаспектна і стосується з'ясування його сутності, психолого-педагогічних засад, організації навчального процесу на уроках української мови, формування умінь самоорганізації, рефлексії, вироблення критеріїв оцінювання не тільки навченості, а й науковості та сприяє змінам в особистісних структурах учнів.

Нині в Україні апробовано модель особистісно зорієнтованого навчання С. Подмазіна, комбіновану систему М. Гузика, програму «Крок за кроком» (для початкової школи) Н. Бібик, окремі аспекти цієї проблеми досліджують О.Савченко, І. Єрмаков, О. Пехота, А. Старева та інші.

Мета нашої статті — визначити нові складові технології взаємодії різнотипових аспектів навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах; розкрити значення індивідуальних, колективних та групових технологій у процесі реалізації елементів компаративної методики опрацювання мовного матеріалу.

Загальною рисою всіх освітніх проектів нашого часу є орієнтація на особистість. Філософія навчання досліджує особистісно зорієнтовану освіту через категорії суб'єкта, свободи, саморозвитку, цілісності, діалогу, творчості. Психологи, педагоги і лінгводидакти, які розвивають концепцію особистісно зорієнтованої освіти, однастайні в тому, що освіта — це не формування особистості із наперед заданими властивостями, а створення умов для повноцінного прояву і відповідно розвитку особистісних якостей дитини.